

**DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK LOYIHALARINI
MOLIYALASHTIRISHDA ARALASH (HYBRID YOKI BLENDED
FINANCING) MOLIYALASHTIRISH MEKANIZMINI RAQAMLI
BOSHQARUV TIZIMLARI ORQALI JORIY ETISH**

Baykalonov Jalil G'aybulloevich

Bank-moliya akademiyasi mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: jalil198817@gmail.com

ORCID: 0009-0001-8334-740X

Tel: +99899-372-89-10

Annotatsiya: Mazkur tezisdavlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishda aralash (hybrid yoki blended financing) moliyalashtirish mexanizmidan foydalanish hamda uni raqamli boshqaruv tizimlari orqali samarali tashkil etish masalalari yoritilgan. Aralash moliyalashtirish mexanizmi davlat mablag'lari, xususiy investitsiyalar, tijorat kreditlari, xalqaro moliya institutlari mablag'lari, grantlar va boshqa moliyaviy manbalarni yagona loyiha doirasida uyg'unlashtirish imkonini beradi. Bunday yondashuv yirik infratuzilmaviy loyihalarda moliyaviy yuklamani taqsimlash, investitsiya risklarini kamaytirish va xususiy kapitalni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Tezisdavlat-xususiy sheriklik moliyalashtirishning raqamli platforma orqali rejalashtirish, monitoring qilish, risklarni baholash, moliyaviy oqimlarni kuzatish va hisobotlarni shakllantirish mexanizmlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: sheriklik, moliyalashtirish, investitsiya, kapital, raqamlashtirish, platforma, risk, infratuzilma, monitoring, boshqaruv.

Bugungi kunda infratuzilmani modernizatsiya qilish, ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish va strategik iqtisodiy loyihalarni amalga oshirishdavlat-xususiy sheriklik muhim moliyaviy va tashkiliy mexanizmlardan biri sifatida shakllanmoqda. Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining o'ziga xos jihati shundaki, ularda loyiha moliyaviy ta'minoti faqat davlat byudjeti yoki faqat xususiy kapital hisobidan amalga oshirilmay, turli moliyaviy manbalarni birlashtirishga ehtiyoj tug'iladi. Ayniqsa, katta hajmdagi boshlang'ich kapitalni talab qiladigan transport, energetika, suv xo'jaligi, sog'liqni saqlash, ta'lim, kommunal xizmatlar va boshqa infratuzilmaviy loyihalarda bitta moliyalashtirish manbasiga tayanish loyiha moliyaviy barqarorligi va investitsiyaviy jozibadorligini cheklashi mumkin. Shu sababli davlat mablag'lari, xususiy investitsiyalar, bank kreditlari, xalqaro moliya institutlari resurslari, grantlar va boshqa moliyaviy instrumentlarni birlashtiruvchi aralash moliyalashtirish mexanizmlaridan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Aralash yoki blended financing mexanizmi turli manbalardan jalb qilinadigan moliyaviy resurslarni yagona loyiha moliyaviy tuzilmasida uyg'unlashtirishga asoslanadi. Bunda davlat tomonidan ajratiladigan mablag'lar xususiy investor uchun dastlabki risklarni kamaytiruvchi yoki loyiha iqtisodiy jozibadorligini oshiruvchi vosita sifatida ishtirok etishi mumkin. Xususiy kapital esa loyiha asosiy investitsion xarajatlarini moliyalashtirish, boshqaruv va texnologik salohiyatni ta'minlashga xizmat qiladi. Tijorat banklari kreditlari, xalqaro moliya institutlari qarzlar, grantlar, kafolatlar va boshqa moliyaviy instrumentlarning jalb qilinishi natijasida loyiha kapital tuzilmasi diversifikatsiyalanadi. Bunday yondashuv davlat byudjetiga tushadigan moliyaviy bosimni kamaytirish bilan birga, xususiy sektorning uzoq muddatli infratuzilma loyihalaridagi ishtirokini kuchaytirish imkonini beradi.

Aralash moliyalashtirish mexanizmini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Chunki turli manbalardan kelayotgan mablag'larning hajmi, muddati, qiymati, qaytarilish shartlari, risklari va ulardan foydalanish yo'nalishlari yagona boshqaruv tizimida aks ettirilmasa, moliyaviy oqimlarni muvofiqlashtirish murakkablashadi. Shu nuqtayi nazardan, davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishga mo'ljallangan raqamli boshqaruv platformasi barcha moliyaviy manbalarni yagona elektron muhitda birlashtirishi, mablag'lar harakatini real vaqt rejimida kuzatishi, loyiha moliyaviy ko'rsatkichlarini avtomatik tahlil qilishi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklar to'g'risida oldindan signal berishi lozim. Natijada aralash moliyalashtirish mexanizmi faqat mablag'larni jalb qilish vositasi emas, balki raqamli boshqaruvning kompleks elementi sifatida shakllanadi.

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarida aralash moliyalashtirish mexanizmini shakllantirishning asosiy maqsadi loyiha uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni turli manbalar o'rtasida optimal taqsimlash va har bir moliyalashtirish manbasining iqtisodiy afzalliklaridan foydalanishdan iborat. Bunday moliyalashtirish tuzilmasida davlat mablag'lari loyiha uchun boshlang'ich kapital yoki moliyaviy qo'llab-quvvatlash shaklida ishtirok etishi mumkin. Xususiy investor mablag'lari asosiy kapital qo'yilmalarni shakllantirishga yo'naltirilsa, tijorat kreditlari qurilish yoki modernizatsiya xarajatlarini moliyalashtirish uchun jalb qilinadi. Xalqaro moliya institutlari uzoq muddatli va nisbatan qulay shartlardagi kredit yoki moliyaviy instrumentlar orqali loyiha kapital bazasini mustahkamlashi mumkin. Grantlar esa ijtimoiy ahamiyati yuqori, biroq tijorat nuqtayi nazaridan daromadliligi past bo'lgan loyihalarining moliyaviy jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli aralash moliyalashtirishda asosiy masala shunchaki ko'p manbadan mablag' jalb qilish emas, balki ularning o'zaro nisbatini loyiha risklari, daromadlilik darajasi, kapital qiymati va pul oqimlariga mos ravishda belgilashdan iborat.

Bunda raqamli boshqaruv platformasi aralash moliyalashtirishning barcha elementlarini yagona tizimga birlashtirishi mumkin. Masalan, loyiha uchun moliyaviy model shakllantirilganda davlat mablag‘lari, xususiy kapital, kreditlar, grantlar va boshqa moliyaviy manbalar alohida parametrlar sifatida tizimga kiritiladi. Har bir manba bo‘yicha mablag‘ miqdori, jalb qilish sanasi, foiz stavkasi, qaytarish muddati, valyutasi, imtiyozli shartlari, kafolatlari va foydalanish maqsadi ko‘rsatiladi. Platforma ushbu ma‘lumotlar asosida loyihaning umumiy kapital tuzilmasini shakllantirib, davlat va xususiy sheriklarning moliyaviy majburiyatlarini ajratib ko‘rsatishi mumkin. Natijada loyiha bo‘yicha qancha mablag‘ davlat tomonidan, qancha mablag‘ xususiy sherik tomonidan va qancha mablag‘ qarz yoki grant shaklida jalb qilinganligi doimiy ravishda kuzatib boriladi. Ushbu yondashuv moliyaviy ma‘lumotlarning tarqoq holda saqlanishining oldini olib, loyiha ishtirokchilari o‘rtasida axborot almashinuvini tezlashtiradi.

Aralash moliyalashtirishda eng muhim masalalardan biri moliyaviy risklarni turli ishtirokchilar o‘rtasida oqilona taqsimlash hisoblanadi. Davlat-xususiy sheriklik loyihalarida talabning kutilgan darajadan past bo‘lishi, qurilish xarajatlarining oshishi, foiz stavkalarining o‘zgarishi, valyuta kurslarining tebranishi, inflyatsiya, loyiha muddatlarining kechikishi va operatsion xarajatlarning ortishi kabi risklar mavjud bo‘lishi mumkin. Agar barcha risklar faqat xususiy investorga yuklatilsa, loyiha investitsiyaviy jozibadorligini yo‘qotishi mumkin; aksincha, asosiy risklarning katta qismi davlat zimmasiga yuklatilsa, davlat moliyasi uchun qo‘shimcha majburiyatlar yuzaga keladi. Raqamli boshqaruv tizimida risklarning har bir turi bo‘yicha mas‘ul tomon, ehtimollik darajasi, moliyaviy ta‘siri, ehtimoliy zarar miqdori va riskni kamaytirish mexanizmlari alohida qayd etilishi mumkin. Tizim turli ssenariylarni modellashtirish orqali, masalan, loyiha daromadi 10 foizga kamayganda yoki qurilish xarajatlari 15 foizga oshganda moliyaviy barqarorlik qanday o‘zgarishini aniqlash imkonini beradi.

Raqamli platformaning yana bir muhim vazifasi moliyalashtirish manbalaridan foydalanish ustidan monitoringni avtomatlashtirishdir. An‘anaviy boshqaruvda loyiha bo‘yicha moliyaviy ma‘lumotlar turli tashkilotlarning alohida ma‘lumotlar bazalarida saqlanishi, hisobotlar esa davriy ravishda shakllantirilishi mumkin. Bunday sharoitda mablag‘larning rejalashtirilgan va amaldagi sarfi o‘rtasidagi tafovutni o‘z vaqtida aniqlash qiyinlashadi. Raqamli tizimda esa har bir moliyaviy operatsiya loyiha identifikatsiya raqami bilan bog‘lanib, mablag‘larning kelib tushishi va sarflanishi elektron tarzda qayd etiladi. Masalan, xususiy sherik tomonidan investitsiya mablag‘larining belgilangan miqdori kiritilishi, bank krediti ajratilishi yoki davlat tomonidan subsidiya va boshqa to‘lov amalga oshirilishi tizimda alohida aks ettiriladi. Shuningdek, mablag‘larning qaysi xarajat yo‘nalishiga

sarflanganligi, belgilangan limitdan oshib ketgan holatlar va rejalashtirilgan to'lovlarning kechikishi avtomatik ravishda nazorat qilinishi mumkin.

Aralash moliyalashtirishni raqamli boshqarishda "moliyaviy oqimlar xaritasi"ni shakllantirish ham samarali mexanizm bo'lishi mumkin. Ushbu modul orqali loyihaga kirib kelayotgan barcha mablag'lar va loyihadan chiqayotgan to'lovlar yagona tizimda vizual tarzda aks ettiriladi. Masalan, davlat mablag'lari, xususiy kapital, bank kreditlari va xalqaro moliya resurslari alohida oqimlar sifatida ko'rsatiladi, ular qurilish, uskunalar xaridi, texnik xizmat, operatsion xarajatlar, qarzlarini qaytarish va boshqa yo'nalishlarga taqsimlanadi. Bunday tizim loyiha moliyaviy balansini tezkor baholash, likvidlikdagi muammolarni oldindan aniqlash va kelgusidagi to'lov majburiyatlarini prognoz qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, platforma loyiha bo'yicha rejalashtirilgan pul oqimi bilan amaldagi pul oqimini taqqoslab, tafovutlarni aniqlashi va mas'ul shaxslarga tegishli bildirishnomalarni yuborishi mumkin.

Aralash moliyalashtirish mexanizmining samaradorligini baholashda raqamli tizim orqali bir qator moliyaviy ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Jumladan, loyihaning umumiy kapital qiymati, xususiy kapital ulushi, davlat mablag'lari ulushi, qarz mablag'lari ulushi, qarzga xizmat ko'rsatish koeffitsiyenti, investitsiyalarning qaytish muddati, sof joriy qiymat, ichki daromadlilik normasi va loyiha pul oqimlari kabi ko'rsatkichlar doimiy monitoring qilinishi mumkin. Mazkur ko'rsatkichlarning o'zgarishi loyiha moliyaviy holatidagi muhim tendensiyalarni aniqlash imkonini beradi. Masalan, qarz mablag'lari ulushining haddan tashqari oshishi loyiha uchun qarz yukining kuchayishiga olib kelishi mumkin, xususiy kapitalning yetarli darajada jalb qilinmasligi esa davlatning moliyaviy ishtirokini oshirish zaruratini yuzaga keltiradi. Raqamli platforma ushbu ko'rsatkichlarni avtomatik hisoblab, loyihaning belgilangan moliyaviy chegaralardan chiqib ketishi haqida ogohlantirish berishi mumkin.

Bunday tizimda sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyalaridan foydalanish ham istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Katta hajmdagi moliyaviy va operatsion ma'lumotlarni tahlil qilish orqali loyiha xarajatlarining o'sish tendensiyasi, daromadlarning pasayishi, to'lovlarning kechikishi yoki qarz majburiyatlarining ortishi kabi holatlarni oldindan aniqlash mumkin. Sun'iy intellekt asosidagi tahliliy modul qaror qabul qiluvchi mutaxassisga turli moliyalashtirish variantlarini taqqoslash, ularning ehtimoliy natijalarini baholash va optimal kapital tuzilmasini tanlashda yordam berishi mumkin. Biroq bunday texnologiyalar yakuniy qarorni mustaqil ravishda qabul qiluvchi vosita emas, balki inson tomonidan qabul qilinadigan moliyaviy va boshqaruv qarorlarini qo'llab-quvvatlovchi mexanizm sifatida qo'llanilishi lozim.

Raqamli boshqaruv tizimining samaradorligi shaffoflik va hisobdorlikni oshirish bilan ham bogʻliq. Davlat-xususiy sheriklik loyihalarida bir nechta moliyalashtirish manbalarining mavjudligi mablagʻlardan foydalanish jarayonini murakkablashtirishi mumkin. Shu sababli platformada har bir moliyaviy operatsiya boʻyicha elektron qayd, vaqt tamgʻasi, masʼul tashkilot va tegishli hujjatlarning raqamli nusxasi saqlanishi maqsadga muvofiq. Bu esa audit jarayonlarini soddalashtiradi, moliyaviy intizomni kuchaytiradi va mablagʻlardan maqsadsiz foydalanish ehtimolini kamaytiradi. Shuningdek, vakolat darajasiga qarab davlat organlari, xususiy sheriklar, moliya tashkilotlari va auditorlar uchun turli darajadagi axborotga kirish imkoniyatlarini belgilash mumkin. Natijada raqamli platforma nafaqat moliyalashtirishni boshqarish, balki loyiha boʻyicha hisobdorlik va nazorat mexanizmini ham shakllantiradi.

Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishda aralash yoki blended financing mexanizmidan foydalanish yirik va uzoq muddatli loyihalarning moliyaviy barqarorligini taʼminlash, davlat byudjetiga tushadigan yuklamani kamaytirish hamda xususiy kapitalni kengroq jalb etish imkonini beradi. Mazkur mexanizm davlat mablagʻlari, xususiy investitsiyalar, bank kreditlari, xalqaro moliya institutlari resurslari, grantlar va boshqa moliyaviy instrumentlarni yagona moliyaviy tuzilma doirasida birlashtirishga imkon yaratadi. Biroq turli moliyalashtirish manbalarining mavjudligi ularni samarali muvofiqlashtirish, risklarni taqsimlash va mablagʻlarning maqsadli sarflanishini doimiy nazorat qilishni talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, aralash moliyalashtirish mexanizmini raqamli boshqaruv tizimlari orqali joriy etish davlat-xususiy sheriklik loyihalarining moliyaviy boshqaruvini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin. Taklif etilayotgan raqamli platformada loyiha moliyalashtirish manbalarini roʻyxatdan oʻtkazish, kapital tuzilmasini shakllantirish, moliyaviy oqimlarni monitoring qilish, risklarni baholash, ssenariylarni modellashtirish, rejalashtirilgan va amaldagi xarajatlarni taqqoslash, hisobotlarni avtomatik shakllantirish hamda audit uchun elektron iz qoldirish imkoniyatlari mujassamlashtirilishi lozim. Bunday yondashuv moliyaviy qarorlarning tezkorligi va asoslanganligini oshirib, davlat-xususiy sheriklik loyihalarida shaffoflik, hisobdorlik va moliyaviy intizomni kuchaytiradi. Natijada aralash moliyalashtirish mexanizmi raqamli boshqaruv bilan integratsiyalashgan holda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirishning yanada moslashuvchan, shaffof va barqaror modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Davlat-xususiy sheriklik toʻgʻrisida”gi Qonuni. OʻRQ-537-son, 2019-yil 10-may.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Oʻzbekiston Respublikasida 2024–2030-yillarda davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi qarori. PQ-308-son, 2024-yil 30-avgust.

Date: 06 October 2026

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. O‘zbekiston Respublikasida uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish, investitsiyalarni jalb etish va infratuzilmani rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-598-son, 2019-yil 25-dekabr.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-395-son, 2015-yil 9-dekabr.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston - 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. PF-6079-son, 2020-yil 5-oktabr.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-537-son, 2019-yil 10-may
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasida 2024–2030-yillarda davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. PQ-308-son, 2024-yil 30-avgust.
9. O‘zbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-598-son, 2019-yil 25-dekabr.
10. O‘zbekiston Respublikasining “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-395-son, 2015-yil 9-dekabr.

